

מסורת הש"ס

א (לעיל:אָ; ע"ש, ג' גי א"מ אחד, ג' גי א"מ ית, ד') נגי העיון מין לתפוסה, ס' ז"ל ממזרים טול עמי כן גירסת הערוך בע' תבס וגו' הילקוט מקרקע מזרים טול עמי ח"ל הרב ברעטער דמזיב ונשאמזי ממזרים וקברתי קבורתם שאין לרין לומר ממזרים אלא הכי קאמר מעפר של מזרים טול עמי וכתב התוספות יום טוב לא מנא כבזבו שנקבר במחילה במזרים והרמב"ם כתב דאסמכתא הוא, ו' טעמא הדפוס ועי' תוס' ד"ה כמא, ו' גיב' קל: קל: ס', ח' ז"ל סקוף, ט' ג' ח"מ לתוך, י' ולשאר סם בקרבם, כ"ג, ס' גיב' קט: ט' גירסת ח"מ וי"מ קסטוב, ט' ז"ל ואת פריה, ט' גירסת ח"מ אס ודאי, ט' ועי' תוס' כתובות ת. ד"ה רב ור"א,

נוסחת הריב"ן

[א] מפרש: ג' על ח' על שמונה וחדא מנייהו כו' מוקים לה אליבא דרבנן כו' אלא ו' אמות כו': ג' לא נכתב תמי: ד' בסוף כו': ה' אלא ח' ו' יודע זה קודם: ו' קט תמי: ט' נקבדו: טק' בטובות: י' וטעמ: טן אחד מתן אין: ין ולא קט: מן הכי הוא: כן (הואיל כו' קברות) ליתא ככ"י: טן דלאתרי ואיקבר כו': ע' ולא פש להא: פ' כן וכן אס הי: ג' מנא: טן הקיסמין גשורו מן הארץ משקבי: כן אחר: ט' להאי ויודע כו': ת' מנאטריפ:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה וכל הני וכו' קברות מיי"ל לא דילמא כ"ל ודאי:

הגהות הגר"א

[א] גמ' (ידועין או לשלשה) תלמי' וי"ב בתוספתא (פט"ו דלהלן) לי"ג לה ועי"ש שאמרו ב"א ודאי כ' מתהלך אין להם שכונת קברות וי"ש המנאל (ועי' ח"ר א"ר אהלת פט"ו): [ב] שם (בב' דרוק) תלמי': [ג] שם טע"ב כו'. י"ב גירסת התוספתא (פ"ב דלהלן) נזכר את הצורות ואת הקסמין ונטלן את הוואל ומנחת און הספק וחה עפר קברות מלא תיחוד ועוד: [ד] שם והואל מנאנץ למלא תיחוד ועוד עפר קברות כ"ל: (ועי' ח"ר א"ר אהלת פ"ב): [ה] תוס' ד"ה מיימי' כו' מנח מנאנץ המנאנץ כ"ב אלא בתוספתא מפרש שהספק מנאנץ עס השאר דייטו הקרב למלא תיחוד ועוד עפר קברות ועפ"י דלהלן:

פ' הרא"ש

להקדש צריכה הערב שמש. וליאת הלך פירושו דכל טבילה דרבנן לא בעינא הערב שמש ואחר הבאת קרבנותי אוכלת בתרומי: המוצא מת בתחי' שלא היה יודע שהיה שם קבר: מושכב כדרכו. בגמ' מופיעו מאי: נוטלו ואת תפוסתו. מותר לפנותו משם ולקבורו במקום אחר ונוטל מן העפר של הקבר עמי שיעור המפורש בגמ' המוצא בקרא תפוסה. וכן אם מצא ב' מצא ג' אם יש בין זה לזה מד' אמות ועד ח' פ"י מקבר ראשון עד ג' אין פחות מד"א ולא יותר מח': הי"ו שכונת קברות. וניכר שלשם קבורה נתנום שמה ואסור לפנותו משם ואפי' א' אם היה יודע שלשם קבורה נתנו שם היה אסור לפנותו אלא שבא' או ב' אנו תולין שלא נקברו שם אלא לפי שעה והיה דעתם לפנותו או נקברו בשרה בלא רשות הבעלים ולא קנו מקומם אבל כשהם ג' מוכח שזה המקום מיוחד לקבר כ' אורך המערה הוא ח' ורחב המערה ד' אמות: כמלא מטה וקובריה לא גרסי' הכא דכפ' המוכר תנן גבי חצר ו' על ד' כמלא מטה וקובריה אבל לענין שיעור מערה לא שייך למתני שיעור זה: ובודק ממנו ולהלן כ' אמות דהיינו שיעור אורך ב' מערות והחצר ובפ' המוכר פריך אי לימא כר"ש (לא דאמרי אורך המערה ו' והחצר ו' י"ח הויין ומוקי לה כרבנן וכגון בודק באלכסון וא"נ כר"ש ובנפלים. ותימא אמאי לא פריך

הכותים אין להם

ולרין שיהא בודק ממנו ולהנן עשרים אמה. שהיא כמנין שני

מערות והאלר צביניהם. והתס"ו אומתרגם לה רב ששת צביה דרב אידי אליבא דר"ש דאלמר פותח זה שמי מערות של יושש על שמונה

דחדא מנייהו צנפלי ואידך מוקים לה כרבנן דלמרי שאין אורך המערה אלא ד' אמות על ו' אמות ותמני סרי הוא דהויין וקא מוקים לה דחדא מנייהו צאלכסנא והויין להו עשרים והתס פרישית לכולה ג' מילתא דמתניתין דהכל: **חור ומאל אחד** ט' **בתוך עשרים בודק ממנו ולהנן עשרים אמה**. משום דאיכא למימר שכונת קברות היא זו: **שרגלים לדבי**. שהיא שכונת קברות מדאשכח ג' בתוך כ' אמה שיש בין זה לזה מד' אמות ועד ח' ועכשיו מנא אחד דזבחות כ' ולא אמרינן אחרמיו איתרמי דלא נקבר שם אלא דואחד שאינו זה יחיד אס מנאל

מתחילה היה רשאי לפנותו למקום אחר ונטלו ואת תפוסתו אצל עכשיו שמנא ג' בתוך כ' ואחד בסוף עשרים יש לומר שהיא שכונת קברות: **גב' אמר רב יהודה מאל פרט למזלו**. דאל דתנן מנאל ג' מתים מושכבין כדרך דקנו מקומן ויש להן שכונת קברות פרט למזלו שאס היה יודע ו' קודם לכן שאחד מהן נקבר לשם אין זו שכונת קברות ונטולן ואת תפוסתן ומותר לו לפנותן למקום אחר שלא קנו ו' מקומן: **מה פרט להרוג**. שאס מנאל ח' מגוידי או שלשתן מגוידיין אמרינן דכסי איתרמי שנהרגו לשם ונקברו וס' שלא צביה הקברות ולא מחזקין ליה ט'כשכונת קברות אלא נוטלן ואת תפוסתן: **מושכב פרט ליושב**. שאס מנאל יושבין הואיל ואין מושכבין כשאר מתים ונטלן ואת תפוסתן: **כדרכו פרט לראשו מונה לו צין ירכוסיו**. שאס מנאל אחד מהם ראהו מונח לו צין ירכוסיו אמרינן דכסי איתרמי שגורק לשם: **מה שחסר אין לו תפוסה**.

י' שנטולו צלא תפוסתו: **ולא שכונת קברות**. שאס חסר ח' כומאות ג' אין להם שכונת קברות ל'דל קנו מקומן: **וכל הני מאי טעמא לא**. היו שכונת קברות בשלמא ח' מאי ו'דהני הוא דגמירי דבעי' שלשה ידועין או שלשה שמנאל תחילה כדלמרינן לקמן אלא כי מנאל אחד הרוג או יושב או ראשו מונחת לו צין ירכוסיו או חסר ו'הואיל ושלשתן מנאל תחילה שיש להן שכונת קברות מ"ט ט' **דילמא עובד כוכבים הוא**. ס'ואיקבר להכל עובד כוכבים אינו עולה מן המנין ולא פש להו ל'להכל אלא תרי ומנן מנאל שנים נוטלן ואת תפוסתן משום הכי לא קנו מקומן: **ראשו של זה צד מרגולוסיו של זה אין להם תפוסה**. צדודי כוכבים הס שנקברים ס'זכך וכן אס הן ג' וב' מהן נקברים כענין הזה אין להם שכונת קברות: ח'. מהללו ג' מתים ידוע כבר וב' מהן ל'שמנאל עכשיו תחילה או אחד מהן עכשיו תחילה הוא מאי: **וציקש לעשות שכונת קברות**. דקנו מקומן: **אלא לג' ידועין או לג' שמנאל תחילה**. שלא היו ידועין קודם לכן דהכי הוא דגמירי אצל צאידך גיסא לא: **ממזרים**. מעפר מזרים טול עמי: **נוטל עפר סיחוח**. שנעשה מחמת הדס שיאל ממנו ומחמת מוהל שיאל מן המת: **וחופר צבסולת קרקע ג' אלצעות**. דלמרינן כשיעור ג' אלצעות נצלט בקרקע: **נוטל אס הקיסמין**. קושל נכרים שנעשו מן הארון כשהרקיבו. ולמרי לה קיסמין של עצי צשמים כדכתיב צאסא צדצרי הימים (צ' י') וישכיבוה צמשכב אשר מלא צשמים: **ואס הקססות**. קחות **צ' אדמה שנדבקו מן הדס ומן המוהל שקורין צלישטי"ש צלע"ז**: **ווריק אס הוודאין**. דבר שהוא ודאי לו שאינו מן המת שלא יחוש להן משום טומאה: **ומניה אס הספיקות**. שהיא מפנן למקום ד'אחד דחוששין להן משום טומאה: **והשאר**. דברים שהן מן המת וקיסמין מנאטרפין לרוב צביינו של מת ש'דאהל: **ולרובע עצמום למלא תיחוד רקב**. ודקא אמר לעיל צפרק כ"ג וזיזר (דף נא). נקבר צארון של עץ אין לו רקב הני מילי צעינה אצל (לא)

לאצטרופי לאחריני שנקברו ערומים צארון של שיש מ'מנאטרף:

היה אסור לפנותו אלא שבה' או ב' אנו תולין שלא נקברו שם אלא לפי שעה והיה דעתם לפנותו או נקברו בשרה בלא רשות הבעלים ולא קנו מקומם אבל כשהם ג' מוכח שזה המקום מיוחד לקבר כ' אורך המערה הוא ח' ורחב המערה ד' אמות: כמלא מטה וקובריה לא גרסי' הכא דכפ' המוכר תנן גבי חצר ו' על ד' כמלא מטה וקובריה אבל לענין שיעור מערה לא שייך למתני שיעור זה: ובודק ממנו ולהלן כ' אמות דהיינו שיעור אורך ב' מערות והחצר ובפ' המוכר פריך אי לימא כר"ש (לא דאמרי אורך המערה ו' והחצר ו' י"ח הויין ומוקי לה כרבנן וכגון בודק באלכסון וא"נ כר"ש ובנפלים. ותימא אמאי לא פריך

פרק תשיעי נזיר

סה.

בודק הימנו וליהלן ב' אמה. צפרק המוכר פירות (צ"ב דף קב). פריך עשרים ומרתין הויין לשתי מערות ששה עשר ותלר הקבר אמרינן התס לר"ש ורבנן שס אמה ומשני צנפלים שרגילות הוא כשאחת מן המערות גדולות השניה של נפלים ולכן צנשית סגי צארבע על שס ואיכא דמוקי התס למתני' (דהתס ומתני') דהכל כרבנן דלמרי תוכה של מערה צארבע על שס ופרין תמני סרי הויין ומשני שצק² מערה ראשונה צאלכסון ולחפש ולצדוק היטב ומה שהוא מתעקס עולה לשתי אמות:

מצא א' בסוף ב' בודק הימנו וליהלן עשרים שרגלים דאבר שאימלא בתחילה מצאו נושלו ואת תפוסתו. אכל עתה שמנאל ככר ג' מתים אף כשמנאל אחד יש לחוש בשכונת הקברות ולרין לצדוק עד³ עשרים: **מצא פרט למצוי**. פי' ר"י שאס היה ידוע' לא יחא נוטלו כדלמרינן צפרק נגמר הדין (פסהדינן דף מו:) [קבר הנמנאל מותר לפנותו] קבר הידוע אסור לפנותו והא דלמרינן התס פיניהו מקומו טהור והכל משמע דיש לו תפוסה אמר ר"י דתס לא צתפוסה איירי דתפוסה היינו לצד הקרקע צעומק אכל התס צטומאה דרבנן איירי דמדרבנן מטמינן ט' לתוך כל הקבר ל' רוחות אצל רשצ"ס פירש פרט למזוי דהיינו ח' ידוע ושנים בתחילה צבסמון וקשיא לשיטתו דל"כ צבנס נקט המנאל דהוא הדין לשלשת ידועין דיש לו שכונת קברות:

פרט דארוה. כדלמרינן צבסמן דמת שחסר אין לו תפוסה ואין לו שכונת קברות: **מת שחסר אין לו שכונת קברות**. קשה להדין למה ושמנא הלכה למשה מסיני הוא: **עובד כוכבים הוא**. דישראל אין קוצרין אותו צענין זה: **אחד ידוע ושנים הוא מוצא עתה בתחילה אין לו שכונת קברות**. רשצ"ס פי' הלכה למשה מסיני הוא

ור"י פי' טעם צדצר דאין לנו [לומרן] שכונת קברות וצית הקברות היה הואיל ונקברו סס ג' מתים כיון דל' נודע תחילה ח' איתא דאין דעמו היה לפנותם ו'ולשסא סס [נקצרון] כי היכי דידוע לנו האחד יהיו ידועים לנו אותם שעמו ולא' אמרו שכונת קברות אלא או [לשלשה] ידועים או לשלשה תחילה: **כמה שיעור תפוסה פ' ר' אלעזר**. הוא ר"א בן פדת שהוא אמורא: נוטל עפר תיחוח תפוסה יורד בקרקע צולה שלס אלצעות. צירושלמי מפרש שמוהל המת יורד בקרקע עד ג' אלצעות: **מ'יתירבי כמה שיעור תפוסה פירש ר' אלעזר ברבי צדוק נוטל את הקיסמין**. פי' מן הארון של שיש שנכתם ואת הקססות. י"א כמו ו'קחות אדמה: חורק את הוודאים פירוש מה שודאי לן שאינו מן המת: ומניה את הספיקות. מה שהוא מסופק אס היו מן המת אס לאו מניה צמקום המוננע ו'ח' שלא יטמאו עושי טהרות והשאר שהוא צכור לו שהוא מן המת מנאטרפין לרוב צנין או לרוב מנין ולרובע רובע הקצ לטמא צבהל ולמלא תיחוד רקב ט' כמו יין קוסם (צ"ב דף ק: יא:) מיני קיחוי וצשמים שמשמין צארון וקשה דל"כ אין לו רקצ דנעשה גלגלץ מידי דהוה אנקצר צארון עץ דאף שערו העומד ליגזו איצביאל לן פ' כ"ג (לעיל דף נא). ח' נעשה גלגלץ עוד מפרש קססות היינו לשון דבר צלוי כמו ט' ופריו יקוסס (יתוסקל י') אלמנא תפוסה לר"א צרבי דרוק אינו זקוק ליעול עפר דאין לו לחפור בקרקע צמולה כי ט' אסורה ודאי המנח וספיקו:

הוא דאמר בי האי תנא דתניא כמה שיעור תפוסה פ' ר' יוחנן. לאו היינו ר' יוחנן האמורא אלא רבי יוחנן מן נורים:

- מדל' גדולה. 2. ז"ל כגון שצק. 3. ככ"י עוד. 4. ז"ל ידוע שלס קבורה נקבר שס. 5. ז"ל ולכן לא אמרו.

הגהות התוס'
שלתן מענין א' אין תולין שנקברו שם לשם קבר שהרי נמצאו ב' שאינם ידועים וכן ב' ידועים וא' תחלה אבל כשישעור ידועים או תחילה או אנו תולין שלשם קבורה הונחו שם: היכי דמי תפוסה.

פי' היכי חזי' שצריך לישול עמו: ממצרים טול עמי מעפר הארץ מיתורא דמצרים קדריש: וחופר בבתולה ג' אצבעות. מפ' בירושלמי שמוהל המת נכנס בקרקע ג' אצבעות: אי"ר אלעזר נוטל עפר תיחוח הי"ג ולי"ג ר"א בר צדוק אלא ר' אלעזר אמורא הוא פרישי ליה [וקא מקשה ליה] מר"א בר צדוק וקאמר הוא דאמר כי האי תנא: הקיסמין. קוצץ עצים של הארון. ואת הקססות כמו קחות אדמה: ר"מ שהיו נותנים בארון מיני³ קיסוסות כמו מקבל עציו עשר קוססות למאה דפ' המוכר פירות. אלו נוטלן וגזנן. שלא יטמאו הנוגעים בהם קסמים משום גזלל ודופק וקוססות שנבלע בהם מוהל

^[1] נלאה דל"ל דלמר לאורך המערה ח' והאלר ו' עשרין ומרתין הויין ואי רבנן דלמרי כו'. צ"ל מיני קיחוי וצשמים קססות כמו כו'

לז א' מיי פ"ט מהל' טומאת מת הל"י:

קל ב ג ד ז מיי שס הלכה ג:
לכ ה מיי שס הל"ה:
כ ו ז מיי שס הל"ג:
כא ח מיי שס הל"ו ועי"ש ככ"מ:

מב ט מיי שס הל"א:

תורה אור השלם

1. וְשִׁכְבְּתִי עִם אֲבָתִי וְנִשְׁאֲתִי מִמִּצְרַיִם וְקִבְרָתִי בְּקִבְרָתָם וְיֵאמָר אֲנֹכִי אֲעֻשֶׂה כְּדִבְרֶיךָ:
בראשית מז ל

לעזי רש"י

בלישטנ"ש, רבבי אדמה.

מוסף רש"י

מת שחסר. אבר כל שהוא, אין לו תפוסה. אין לרין ליעול תפוסתו עמו, ולא בשכונת קברות. כי ההיא דתנן מנא שלס הכי זו שכונת קברות וקט מקומן, ואילו היכל דחסר אבר אחד מתן אינו שכונת קברות ולא קט מקומן (שער נא).

פ' הרא"ש (המשך)

[מניח] וביה מדקתני עד ח' אלאמ אורך המערה ח' אי"כ כ"ב הויין. וי"ל דשמא ס"ל שהחצר אינה רחבה כ"א ד' על ד': ובודק הימנו ולהלן כ' אמה. מן הדרום לצפון וכן מהמזרח למערב דמספקא לן איזוהי רוחב המערה ומרוחב המערה ואילך צריך לבדוק כ' אמה. וכן צריך לבדוק מצד א' כ' אמה מן הצפון לדרום ומן המערב למזרח דמספקא לן לאיזו צד היו החצר והמערה הב' ר"מ שאין צריך לבדוק אלא מצד א' שהיו רגילים להכניס ראש המת תחילה לכוך ורגליו לצד חלל המערה הלכך אין צריך לבדוק אלא לצד רגלי המתים: מצא א' בסוף כ' בודק ממנו ולהלן כ' אמה שרגלים לדבר שזו השדה עשויה לקברים והיו בה ג' מערות אחרות ומשום רגלים לדבר תנא כל הני משניות תבא וכולן שניות במקומן ואגב גירא תגנוו הכא: אמר רב יהודה המוצא פרט למצוי. פריש"מ פרט לידוע שאם א' מהם ידוע ובי תחלה אין להם שכונה: מת פרט להרוג שאין לו תפוסה ולא שכונה משום דכחטר דמי והכי גמירי: מושכב פרט ליושב [כדכרנן] פרט לשראשו מונח בין יריכותיו. דלמלא עובדי כוכבים נניחו כיון שלא נקברו כדיו: ראשו של זה בצד מרגלותיו של זה. אין דרך ישראל לקבור כך מתיהם. א' ידוע ובי' תחילה פי' שהיה ידוע הקבר אבל אין ידוע אם נקבר שם לשם קבר או לפי שעה והיה דעתם לפנותו: ושנים תחילה שלא ידעו שהיו קבורים שם עתה מתחלה מצאום או א' תחילה ובי' ידועים יש להם תפוסה. אם בא לישלם משם: ואין להם שכונה. ויכול לפנותם משם כיון שלא היו שלשתן מענין א' אין תולין שנקברו שם לשם קבר שהרי נמצאו ב' שאינם ידועים וכן ב' ידועים וא' תחלה אבל כשישעור ידועים או תחילה או אנו תולין שלשם קבורה הונחו שם: היכי דמי תפוסה.

פי' היכי חזי' שצריך לישול עמו: ממצרים טול עמי מעפר הארץ מיתורא דמצרים קדריש: וחופר בבתולה ג' אצבעות. מפ' בירושלמי שמוהל המת נכנס בקרקע ג' אצבעות: אי"ר אלעזר נוטל עפר תיחוח הי"ג ולי"ג ר"א בר צדוק אלא ר' אלעזר אמורא הוא פרישי ליה [וקא מקשה ליה] מר"א בר צדוק וקאמר הוא דאמר כי האי תנא: הקיסמין. קוצץ עצים של הארון. ואת הקססות כמו קחות אדמה: ר"מ שהיו נותנים בארון מיני³ קיסוסות כמו מקבל עציו עשר קוססות למאה דפ' המוכר פירות. אלו נוטלן וגזנן. שלא יטמאו הנוגעים בהם קסמים משום גזלל ודופק וקוססות שנבלע בהם מוהל

^[1] נלאה דל"ל דלמר לאורך המערה ח' והאלר ו' עשרין ומרתין הויין ואי רבנן דלמרי כו'. צ"ל מיני קיחוי וצשמים קססות כמו כו'